

סיפורו של רימון – שחיכה לשילוב הנכון

מוטיב אשכול חנטי הרימון במטבעות ישראל

מאת: עמית קמרט

מוטיב ענף מסוגנן הנושא שלושה חנטי הרימון (השלב בו הפרח מתחיל להתפתח לפרי) מופיע במטבעות ישראל מתקופת המרד הגדול (מלחמת היהודים ברומאים – 70-66 לספירה). אלה מטבעות כסף מרשימים בערכים של שקל, מחצית השקל ורבע השקל, אשר היוו בשעתו קריאת תיגר על ריבונות האימפריה הרומית (טביעת מטבעות מסמלת עצמאות) וזו בדיוק הסיבה לכך שליוו קדמן ועמיתיו מהחברה הנומיסמטית בחרו נושאים אלה ודומים כהצעות לסדרת המטבעות הראשונה של ישראל. לביצוע המשימה נבחר הצייר והגרפיקאי אוטה וליש. בשלב הראשון ביולי 1948 הוגשו לממשלה 8 סקיצות של ערכים שונים עם התאריך תש"ח וגם המלצה לשנות את שמות המטבעות לשקל ופרוטה.

הממשלה אישרה את מרבית ההצעות (אישרה באופן עקרוני גם את השם פרוטה). בשלב ראשון העדיפו לעשות ניסיון הטבעה בארץ (של מטבע 25 מיל). הניסיון לא צלח (הן באיכות הן בקצב הייצור), והוחלט להזמין את המטבעות מאנגליה. סקיצות מעודכנות הוכנו (עם התאריך תש"ט) רובן תואמות לסדרת מטבעות הפרוטה המוכרת אבל היו גם שינויים של הרגע האחרון. אמנם אין פרסומים מסודרים מדיוני משרד האוצר והועדה המייעצת אבל שילוב של מאמרים מהתקופה וצילומי עבודות של הגרפיקאי אוטה וליש (חלקן נמכרו לאחרונה במכירות פומביות) מאפשרים לי להעריך את הפרטים החסרים.

אני מנחש שהחיבור של סמל ענף הרימון לעריך הגבוה של חצי השקל הייתה הבחירה המועדפת (שכן גם במטבע העתיק היה חיבור כזה). אולם הנפקה של עריך כל כך גבוה הייתה כנראה מוטלת בספק ועל סמל ענף הרימון לא רצו לוותר, לכן הכינו אופציה נוספת למטבע 50 הפרוטות.

בגלל המחסור החמור במטבעות, סדרת המטבעות של תש"ט הוכנה בחיפזון. דבר שתרם כנראה לטעות הגיה של פרוטה במקום פרוטות לכל הערכים שמעל 1 פרוטה (טעות שלא הופיע בסקיצות מתש"ח). חלק מהערכים (למשל 50 פרוטה עם נושא עלה הגפן) כבר הונפקו עוד לפני הכנת הסדרה כולה. ובשלב זה של התהליך תכננו עריך של 2 פרוטות אליו העבירו ככל הנראה את העיצוב של הענף עם חנטי הרימונים (הערך של חצי השקל לא אושר באותו שלב). בסופו של דבר גם העריך של 2 פרוטה בוטל ולרגע נראה כי הסמל לא יכנס כלל. אך בהמשך, כאשר אושרה מהדורה מצומצמת של מטבעות 250 ו-500 פרוטה מכסף, סוף סוף זכה הסמל להתנוסס על המטבע הגדול ביותר. הואיל והממשלה לא אישרה באותו שלב לשנות את שם המטבע לשקל, נקבע הערך 500 פרוטה (ולא חצי לירה).

בשנת תש"ך (1960) נכנסה סדרת מטבעות חדשה. פרי הרימון אמנם מיוצג במטבע 5 אגורות, אבל בעיצוב אחר של אשכול שלושה רימונים בשלים (לעומת מטה עם שלושה חנטי רימון). על אף העובדה שסידרה זו נעשתה בצורה מסודרת ללא חיפזון, בעזרת ועדה מכובדת שמייעצת לנגיד, התוצאות שנתקבלו נחותות ממה שהחברה הנומיסמטית הצליחה לעשות בזמן קצר. ועד היום לא חסרות טעויות, הן בחיבור אל העם והן בחיבור לעבר הקרוב והרחוק. אחת הבעיות הייתה בסמל המנורה, אשר היה זהה בלירה ובחצי לירה וגרם להטעיית הציבור. כדי לא לבלבל, מומלץ שיהיה הבדל ברור בין ערכים שונים לפחות בשני פרמטרים בולטים לעין,

(למשל, גודל האסימון, צבעו, צורתו והפרטים המוטבעים עליו). במקרה הנוכחי, בצד הנושא היה רק הבדל קטן אחד (בקוטר), לכן הוחלט להחליף את הנושא של מטבע הלירה. כך נכנס שוב סמל ענף הרימון בדלת האחורית ומשנת תשכ"ז עד תש"ם עיטר גם את סידרת הלירות. אולי אני מחמיר עם הועדה, אבל מבחינתי נעשתה טעות נוספת (של חוסר עקביות) בכך שסמל הרימונים לא עבר דווקא לחצי לירה, אחרי שכבר הופיע ב500 פרוטה (שווה ערך לחצי לירה).

עם המעבר לסידרת השקל הישן, כן השכילה הועדה לשמור על העיצובים במטבעות שווי הערך הנושא עבר מהלירה למטבע 10 אגורות חדשות (בתאריכים תש"ם עד תשמ"ד).

